

Drebbel, Quinta Essentia, Hermetisme en Rozenkruis.

Door Francis Franck en ChatGPT, mei 2023

Drebbel leefde in een tijd waar wetenschap en alchemie, mede door de toenemende verspreiding van drukwerk en boeken, vanuit verschillende invalshoeken onder de loep werden genomen. De Hermetische gedachte werd weer opgepakt en het Rozenkruis was in opkomst. Daarnaast moest men rekening houden met de religieuze invulling want de dreiging om als ketter te worden gebrandmerkt en veroordeeld, was reëel.

Zoals vermeld in [Drebbels bibliografie](#) waren er aan de publicatie van de Wondervondt in 1607 al Hermetische teksten toegevoegd. Waarschijnlijk onder invloed van zijn vriend Gerrit Pieterszn. Schagen (die de tekst in het Nederlands had vertaald) maar ongetwijfeld met Drebbels medeweten. Veel van Drebbels latere boeken werden uitgegeven, vertaald of aangevuld door bekende Hermetici of Rozenkruisers. Meerdere drukkers en uitgevers hebben ook Hermetisch alchemistische boodschappen in zijn boeken verwerkt.

Het ligt voor de hand dat denkers uit die kringen dankbaar van Drebbels gedachtengoed gebruik wilden maken, zeker wanneer hij de Quinta Essentia ging behandelen. Zijn inzichten sloten goed aan bij de hunne. Blijft de vraag hoe Drebbel hier zelf in stond.

Hermetisme en Rozenkruis

Het Hermetisme en het Rozenkruis zijn twee verschillende tradities met overlappende ideeën en invloeden. Hoewel ze afzonderlijk kunnen worden bestudeerd, zijn er historische en filosofische verbanden tussen de twee.

Hermetisme verwijst naar de filosofische en religieuze tradities die zijn gebaseerd op de geschriften die worden toegeschreven aan de mythische figuur Hermes Trismegistus, een combinatie van de Griekse god Hermes en de Egyptische god Thoth. De hermetische geschriften omvatten teksten over filosofie, astrologie, alchemie en spirituele transformatie. Het centrale concept in het Hermetisme is de "hermetische wijsheid" die streeft naar het begrijpen van de universele principes die ten grondslag liggen aan de werking van het universum.

Het Rozenkruis is een esoterische beweging die elementen uit het Hermetisme, het christendom en de alchemie combineert. Hoewel het Rozenkruis historisch gezien afkomstig is van het Hermetisme, ontwikkelde het zich tot een afzonderlijke traditie met een eigen leringen en praktijken. Het Rozenkruis nam de hermetische filosofie en alchemie op in zijn ideeën over spirituele verlichting en persoonlijke transformatie.

Het verband tussen Hermetisme en het Rozenkruis ligt in hun gedeelde interesse in esoterische kennis, mystiek en spirituele ontwikkeling. Het Rozenkruis putte inspiratie uit het Hermetisme en combineerde het met andere elementen om een eigen traditie te vormen. Hoewel ze unieke aspecten hebben, zijn er duidelijke overeenkomsten en invloeden tussen de twee tradities.

De Rozenkruisersbeweging

De Rozenkruisersbeweging, ook wel bekend als de Orde van het Rozenkruis, is een esoterische, mystieke en filosofische traditie die teruggaat tot de vroege 17e eeuw. Het is belangrijk om op te merken dat de beweging in den beginne een Europese beweging was en dat het idee van een 'Rozenkruiser' een meer symbolische betekenis had dan een concrete organisatie of groep.

De oorsprong van de Rozenkruisersbeweging wordt vaak toegeschreven aan de publicatie van drie manifesten: de "Fama Fraternitatis Rosae Crucis" (1614), de "Confessio Fraternitatis Rosae Crucis" (1615) en de "Chymische Hochzeit Christiani Rosencreutz" (1616). Deze manifesten introduceerden het concept van de Rozenkruisers, een mystieke broederschap die zich bezighield met spirituele en filosofische zoektochten.

De manifesten combineerden elementen van religie, filosofie en wetenschap en brachten een nieuwe visie op kennis en de wereld naar voren. Ze werden gepubliceerd in een tijd van religieuze en politieke onrust, waarin er behoefte was aan nieuwe ideeën en benaderingen. Daarom kan worden gesteld dat de Rozenkruisersbeweging is ontstaan om zowel godsdienstige als wetenschappelijke redenen.

Religie speelde een belangrijke rol in de vroege manifesten, waarbij de broederschap wordt gepresenteerd als een spirituele en mystieke gemeenschap. De manifesten bekritiseerden ook de dogmatische en institutionele aspecten van de gevestigde religie van die tijd, en riepen op tot religieuze hervorming en eenheid tussen verschillende geloofstradities.

Aan de andere kant bevatten de manifesten ook verwijzingen naar wetenschappelijke en filosofische ideeën. Er werden concepten genoemd zoals alchemie, astrologie en hermetische wijsheid, die in die tijd werden beschouwd als disciplines die zowel spirituele als wetenschappelijke kennis omvatten.

Hoewel er verschillende stromingen en interpretaties zijn binnen de Rozenkruisersbeweging, zijn er enkele basisbeginselen die vaak worden genoemd. Het is belangrijk op te merken dat de Rozenkruisersbeweging een complex en multidimensionaal onderwerp is, dus deze samenvatting is niet uitputtend, maar geeft een algemeen overzicht van enkele van de belangrijkste principes.

1. **Universele Wijsheid:** De Rozenkruisersbeweging streeft naar het begrijpen en integreren van universele wijsheid. Dit omvat kennis uit verschillende religieuze, filosofische en mystieke tradities, evenals wetenschap, kunst en andere disciplines. De beweging benadrukt het belang van het bestuderen en ervaren van verschillende bronnen van kennis om een dieper begrip van het universum en de menselijke aard te verkrijgen.
2. **Innerlijke Transformatie:** De Rozenkruisersbeweging legt de nadruk op innerlijke transformatie als een middel tot spirituele groei. Het doel is niet alleen theoretische kennis vergaren, maar ook het toepassen van deze kennis om persoonlijke evolutie te bevorderen. De nadruk ligt op het ontwikkelen van deugden zoals compassie, mededogen en spirituele ontvankelijkheid.

3. Eenheid van alle religies: De Rozenkruisersbeweging streeft naar eenheid en verzoening tussen religies en wijst op de gemeenschappelijke spirituele principes die in alle grote tradities te vinden zijn. Ze geloven dat er een essentiële eenheid en verbondenheid bestaat tussen alle mensen, ongeacht hun religieuze of filosofische overtuigingen.
4. Geheimhouding en symboliek: Historisch gezien hebben Rozenkruisersorganisaties een aura van geheimhouding en mystiek om zich heen gehad. Symboliek speelt een belangrijke rol in de overdracht van kennis en inwijdingsrituelen binnen de beweging. Deze symbolen worden vaak gebruikt om diepere betekenissen over te brengen en de aspirant-lid te helpen bij het begrijpen van spirituele waarheden.
5. Praktische toepassing: De Rozenkruisersbeweging moedigt aan tot praktische toepassing van spirituele principes in het dagelijks leven. Het is niet alleen een theoretische filosofie, maar ook een pad van actie. Het streeft ernaar om een positieve impact te hebben op de wereld door spirituele waarden en inzichten in de praktijk te brengen.

De bovengenoemde beginselen geven een algemeen beeld van de Rozenkruisersbeweging, maar het is belangrijk op te merken dat verschillende organisaties en stromingen binnen de beweging hun eigen interpretaties en accenten kunnen hebben op deze principes.

De oorsprong van de Orde van het Rozenkruis is omgeven door veel mysterie en legendes, en er is geen duidelijke en betrouwbare historische verslaggeving over wie de eerste Rozenkruisers waren en welke geschriften zij hebben geproduceerd. Er wordt echter aangenomen dat de Orde in het begin van de 17e eeuw in Duitsland is ontstaan. Joachim Morsius speelde daarin een belangrijke rol.

Joachimus Morsius, 1593-1642

Morsius was een Duitse theoloog en filoloog die in de 17e eeuw in Leiden woonde en werkte. Hij was een van de eerste geleerden die zich bezighield met de studie van de Rozenkruisersbeweging en de geschriften die daaruit voortkwamen.

Joachim Morsius wurde am 3. Januar 1593 als Sohn eines Hamburger Goldschmiedemeisters geboren. Im April 1610 ließ er sich in Rostock immatrikulieren. 1611 setzte er sein Studium in Leiden, dann in Jena und Leipzig fort. Von 1615 bis 1618 war er Bibliothekar an der neugegründeten Rostocker Universitätsbibliothek. Schon während seiner Universitätszeit hatte er bekannte und weltoffene Gelehrte kennengelernt; J. Jungius gehörte zu seinen Lehrern. 1618 begab sich Morsius nach Leiden, nahm an der Dordrechter Synode als Zuschauer teil und publizierte philologische, aber auch schon naturphilosophisch-alchemistische Arbeiten. Im Jahre 1619 hielt er sich in England auf, wo er u. a. John Richardson, Ben Jonson, William Camden und John Owen kennenlernte und in Cambridge die Magisterwürde erwarb. Nach seiner Rückkehr nach Deutschland (Juni 1620) beschäftigte ihn vor allem Naturphilosophie, Alchemie und die Generalreformation. Er wurde Anhänger der vermeintlichen Rosenkreuzergesellschaft. Schon 1617 hatte er einen offenen Brief an die Rosenkreuzer geschrieben.³⁹ Er bittet darin um Aufnahme in die Gesellschaft und erhofft sich dadurch Befreiung von seinen Zweifeln. Nach 1620 setzt er seine naturphilosophischen Bestrebungen – auf der Basis von Grundgedanken der Rosenkreuzer – fort. Dem Medizin-, besser Chemieprofessor Heinrich Nollius zu Gießen widmete er einige von ihm herausgegebene Schriften des englischen Alchemisten Cornelius **Drebbel.⁴⁰ In der**

In 1617 publiceerde Morsius zijn Latijnse vertalingen van de "Fama Fraternitatis" en "Confessio Fraternitatis", die hij voorzag van uitgebreide commentaren en interpretaties. Deze vertalingen hielpen de ideeën en concepten van de Rozenkruisersbeweging te verspreiden over heel Europa en droegen bij aan de populariteit van de beweging.

Morsius was een actief uitgever en zijn uitgave van Drebbel's Tractatus is op één na, zijn meest verspreide werk. ([ref.](#))

Morsius' vertalingen en commentaren worden nog steeds beschouwd als belangrijke historische bronnen voor de studie van de Rozenkruisersbeweging en hebben bijgedragen aan ons begrip van de betekenis en invloed van de Quinta Essentia in de alchemie en de hermetische filosofie.

Quinta Essentia

De term "Quinta Essentia" of "Vijfde Element" is een concept uit de alchemie dat verwijst naar een metafysische en mystieke substantie die wordt gezien als de essentie van alle materie en leven. Het idee van Quinta Essentia komt uit de oudheid en werd later overgenomen door de middeleeuwse alchemisten.

In de alchemie werd geloofd dat alle materie uit vier elementen bestond: aarde, water, lucht en vuur. De Quinta Essentia, of het vijfde element, werd gezien als een bovennatuurlijke en transcendente substantie die deze vier elementen overstijgt. Het werd beschouwd als de bron van het leven en de sleutel tot het bereiken van onsterfelijkheid en de transmutatie van gewone metalen in goud.

De eerste vermeldingen van [Quinta Essentia door Paracelsus](#) c.s. dateren van eind 13° en eerste helft 14° eeuw.

1. *Raymund Lully's (+1315) book entitled, De quinta Essentia*, translated by *Roger Bacon (+1294)*, or rather some excerpts from it. ff.43-49. Printed in Latin, Argent, 1541.
2. Tractatus sic intitulatus, 'Optima ars medicinalis', revera, Johannis de Rupescissa (+1366) de **Quinta Essentia Libri duo**. ff.1-38. Begins: 'Dixit Salomon Sapien. cap Vill.' Printed in Duodecimo, Basil 1597. At end there is written: 'Finitus est presens tractatus de **Quinta Essentia**, anno Dni. MCCCCLXX. (1470)
3. 'De formulatu philosophie evangelio domini nostri Jhesu Christi, et pauperibus evangelicis viris', libri duo, Rogero Bacon auctori ascripti apud MSS. Sloane 2320, f.73 ubi exstat hujus operis liber primus. ff.16-94. Title Book I: 'De compositione **quinte essentie** omnium transmutabilium, in nomine domini nostri Jhesu Christi'. Begins: 'Dixit Salomon sapientiae cap vii. Deus Dedit mihi horum scientiam veram que sunt'. Title Book II: 'De generalibus remediis'. Ends: '**quinta essencis**, vel in ejus ausencia aqua ardens'.

In [1543 publiceerde Philipp Ulsted](#) "Patr. N. Coelum Philosophorum, Seu Liber: De Secretis ..." waarin Quinta Essentia uitgebreid wordt behandeld.

In 1597 kwam Andreas Libavius er in zijn basiswerk der Alchemie [Libavius, Andreas: Alchymia Andreæ Libavii, Recognita, Emendata, Et aucta](#) op terug. Dit boek geeft uitgebreide beschrijvingen van de handelingen (putrificeren, solveren, figeren, destilleren, coaguleren, enz.) die in Drebbel's QE vernoemd worden.

De [University of Illinois](#) zegt over dit boek:

LIBAVIUS, ANDREAS (ca. 1560 - 1616). Alchemia Andreae Libavii. Frankfurt, 1597.

Scarce, first edition of the first chemical text book in the modern sense. Arguably the single most read alchemical work of the late 16th and early 17th centuries, the Alchemia culled what was most viable in the unwieldy body of alchemical writings and introduced it into the modern laboratory. "Libavius's Alchemia is an excellent practical text-book in the sense that the author shows a full mastery of his sources and a clear, concise and sensible style, entirely different from the rambling, bombastic, and obscure verbosity of Paracelsus or the alchemical authors. Alchemy is defined as the art of extracting perfect magisteries and pure essences from mixed bodies; it is valuable in medicine, in metallurgy and in daily life. In this work, Libavius sought to wrest the initiative from the Paracelsians by exhaustively articulating chemical technique and practice; he undercut their claims to unique illumination by ranging encyclopedically over the literature on chemical arts; and he rescued prescription from the secretiveness of the adept by bringing chemistry into the light of day and placing it

within a historical tradition of established discourse. Libavius was also influential in formulating the physical design and ethos of what became the modern scientific laboratory, stressing its democratic character and the general utility of its work to society.

Het idee van Quinta Essentia had een enorme invloed op de ontwikkeling van de alchemie en werd later overgenomen door de moderne chemie als een concept van zuiverheid en essentie. Tegenwoordig wordt de term "quintessence" nog steeds gebruikt in verschillende takken van de wetenschap en filosofie, waaronder de natuurkunde en de kosmologie, om te verwijzen naar een hypothetische vijfde fundamentele kracht of substantie die de basis vormt van het universum.

De Rozenkruisers en de Quinta Essentia

De eerste geschriften die verband houden met de Rozenkruisersbeweging en die de Quinta Essentia als belangrijk concept bespreken, zijn de eerdergenoemde "Fama Fraternitatis" en "Confessio Fraternitatis". Deze teksten werden in 1614 en 1615 anoniem gepubliceerd in Duitsland en verspreidden zich snel over heel Europa.

In de "Fama Fraternitatis" en "Confessio Fraternitatis" worden de Rozenkruisers gepresenteerd als een mystieke broederschap die zich bezighoudt met alchemie, filosofie en genezing, en die de Quinta Essentia als centraal concept beschouwt. De teksten beschrijven de zoektocht van de Rozenkruisers naar de Quinta Essentia als de ultieme transformatieve kracht die de mensheid en de wereld kan genezen en verbeteren.

Deze teksten hadden een enorme invloed op de ontwikkeling van de Rozenkruisersbeweging en inspireerden vele volgelingen om zich te wijden aan de studie en praktijk van de alchemie, de hermetische filosofie en de zoektocht naar de Quinta Essentia.

De Rozenkruisers hadden een bijzondere interesse in de Quinta Essentia en beschouwden het als een belangrijk concept binnen hun filosofie en praktijken. De Rozenkruisers waren een mystieke en esoterische beweging die ontstond in de late 16e eeuw in Europa en zich bezighielden met de studie en praktijk van de alchemie en de hermetische filosofie.

De Rozenkruisers geloofden dat de Quinta Essentia de sleutel was tot de transformatie van de mens en de wereld. Zij beschouwden de Quinta Essentia als een spirituele substantie die het hoogste niveau van zuiverheid en perfectie vertegenwoordigde en die alleen bereikt kon worden door middel van een proces van innerlijke transformatie en spirituele groei.

Volgens de Rozenkruisers was de Quinta Essentia niet alleen een stof, maar ook een staat van bewustzijn die bereikt kon worden door middel van meditatie, contemplatie en alchemische praktijken. Door het bereiken van deze staat van bewustzijn zouden zij in staat zijn om de wereld te transformeren en te verbeteren en een nieuwe spirituele en maatschappelijke orde te creëren.

De Rozenkruisers waren dus zeer geïnteresseerd in de Quinta Essentia en beschouwden het als een cruciaal onderdeel van hun spirituele en filosofische praktijken.

Rozenkruisers in Engeland

Ook in het 17e-eeuwse Engeland waren er verschillende individuen en groepen die zich bezighielden met de studie en praktijk van de alchemie, de hermetische filosofie en andere esoterische disciplines die verband hielden met de Rozenkruisersbeweging.

Een bekende figuur uit deze periode is Elias Ashmole (23 May 1617 – 18 May 1692), een Engelse antiquair en astroloog die ook geïnteresseerd was in alchemie en hermetische filosofie. Ashmole had contacten met verschillende andere esoterische denkers en beoefenaars in Engeland, en wordt soms geïdentificeerd als een Rozenkruiser of in ieder geval als iemand die sympathiek stond tegenover de ideeën en praktijken van de Rozenkruisersbeweging.

Andere personen die in die periode genoemd worden in relatie tot de Rozenkruisersbeweging zijn Robert Fludd (17 January 1574 – 8 September 1637), Thomas Vaughan (17 April 1621 – 27 February 1666), en Henry More (12 October 1614 – 1 September 1687). Zij werden allemaal beïnvloed door de alchemie en de hermetische filosofie en droegen bij aan de ontwikkeling van de esoterische tradities in Engeland tijdens de 17e eeuw.

Ashmole, Vaughan en More waren nog erg jong voor Drebbel, maar Fludd en Morsius behoorden zeker tot zijn kennissenkring in Engeland.

In 1620 had het onderwerp ook [Beeckman's interesse](#): 'Quinta vero haec essentia quam vocamus, in ijs est pars duntaxat secundaria: dicitur huic creaturae non quinta essentia, sed cortex et pars minus necessaria; id vero quod nobis dicitur *cortex*, illi dicitur *quinta essentia*.'

Drebbel en de Quinta Essentia

Zoals te zien is in de [vergelijkende bibliografie van Cornelis Drebbels boeken](#) Drebbel tijdens zijn leven 4 en postuum 8 boekjes heeft gepubliceerd waarin de Quinta Essentia aan bod kwamen.

Het valt op dat ze vier maal in het latijn (°6 en °7 in 1621, °9 en °11 in 1628) en één maal in het Frans (°13 in 1672) zijn verschenen, vooraleer de Nederlandstalige versie in 1688 het licht zag, 55 jaar na Drebbel's dood. Toch zou Drebbel de tekst in het Nederlands (er staat Belgisch) hebben geschreven want er zijn indicaties dat Peter Lauremberg (die in de uitgaven van 1628 op het titelblad wordt vermeld) voor de vertaling in het latijn heeft gezorgd. (Overigens wordt beweerd Drebbel pas laat Latijn is gaan leren en het is de vraag of hij de taal voldoende beheerste om zo'n uitgebreide tekst te redigeren.) Op de connectie met de 4 Elementen na, is het onderwerp van de QE weinig Drebbeliaans. Het gaat vooral over chemische handelingen die nodig zijn om de QE af te scheiden, met op verschillende plaatsen verwijzingen naar medische aspecten: "ook een soevereine remedie voor alle krankheden.", "door hulp van de Spir. V. wonderlyk genesende alle krankheden,".

De eerste uitgave van Drebbels Quinta Essentia verschijnt in 1621. Die datering is opvallend. Bepaalde ideeën uit Libavius' publicatie pasten namelijk in het kraam van de Rozenkruisers en daardoor ook van Morsius, die de uitgever was van dit werk van Drebbel. Morsius droeg het werk

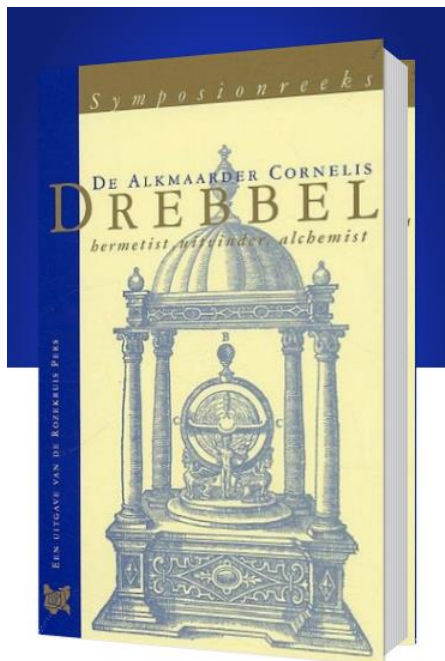
overigens op aan een andere Rozenkruiser, [Heinrich Nollus](#) waarover [Willy Schrodter](#) in 1992 schrijft:

Unfortunately, I have not been able to gain access to the writings of Nollus. All I could discover concerning this doubtless interesting man is that during his life he remained true to his principles as a Rosicrucian and Hermetic physician. One of ...

Chronologisch zou het wel kunnen kloppen dat Morsius in 1620 voor zijn vertrek uit Engeland van Drebbel een manuscript heeft gekregen. En het is aannemelijk dat Drebbel écht wel in de Quinta Essentia was geïnteresseerd. Drebbel's lijfboek ["Von den Naturlichen und obernaturlichen Dingen"](#) van Basilius Valentinus (*This was once the booke of that famous philosopher and naturalist, CORNEL. DREBBEL, who usually carried it with him in his pockett*) " verwijst herhaaldelijk naar de Quinta Essentia (o.a. the Little World was formed of the noblest Earth, as its Quintessence).

Zoals Jennifer Drake-Brockman ¹ scherpzinnig opmerkt, staat Drebbel op de drempel tussen twee manieren van kijken naar de natuurlijke wereld. Ze schrijft: 'Aan de ene kant waren er die filosofen, waaronder Drebbel zelf, die de machine in mystieke of alchemistische termen uitlegden, en wiens mind-set kan worden omschreven als gedachtengoed van de Rozenkruisers. Hun denken was uiteindelijk gebaseerd op het aristotelische universum, waarvan de vier elementen de bouwstenen waren. Aan de andere kant waren er de exponenten van de wetenschappelijke tendens, wiens inspanningen waren gericht op een inzicht in de waargenomen fysische verschijnselen en voor wie het aristotelische wereldbeeld in toenemende mate irrelevant was.

[Hedentendage](#) hebben de Rozenkruisers Drebbel nog steeds hoog in hun vaandel. Hopelijk kunnen ervaren historici meer duidelijkheid scheppen over Drebbels positie in deze delicate materie !

¹ Drake-Brockman, Jennifer (1994) [The perpetuum mobile of Cornelis Drebbel](#). In: *Learning, language and invention: Essays presented to Francis Maddison* (p. 124).